

Wim Lemmers en Sjaak de G

Met 10.000 ha is de tulp veruit het meest geteelde bolgewas in Nederland. De oorsprong van de tulp ligt in het zuiden van landen als Kirgizië, Afghanistan en Kazachstan. En daar valt nog veel te leren over het geslacht *Tulipa*, zo ontdekten Wim Lemmers en Sjaak de Groot de afgelopen jaren.

Tekst: Arie Dwarswaard
Foto's: René Faas, PR

Ze zijn net weer terug uit Kirgizië. Dit keer gingen ze in mei, om ook eens een aantal laatbloeiende soorten te bekijken. Wim Lemmers uit Lisse en Sjaak de Groot uit De Zilk volgen al heel wat jaren het spoor terug van het geslacht *Tulipa*. Hoewel de tulp het in ons land al ruim vier eeuwen naar zijn zin heeft, ligt de oorsprong in een totaal ander landschap dan het onze. Geen zilte zeewind, geen vruchtbaar zand, geen land dat zo plat is als een dubbeltje, integendeel. De mogelijk 150 verschillende soorten of species groeien op berghellingen, in rotsige bodem, maar ook in zware klei tot wel een halve meter diep. En dat in een klimaat met 's winters veel sneeuw en 's zomers gloeiende hitte, en in een nog steeds groeiende verscheidenheid. Mede door politieke factoren als twee wereldoorlogen en het IJzeren Gordijn waren grote delen van het oorsprongsgebied van de *Tulipa* voor westerlingen niet toegankelijk. Dat oorsprongsgebied loopt door landen als Turkije, Iran, Turkmenistan, Oezbekistan, Kirgizië en Kazachstan. Voor een groot deel landen met veel bergen, zoals het Ala Tau-gebergte, dat doorloopt tot in China, waar het Tien Shan heet. Hier staan groepen

tulpen, soms slechts een handvol, maar soms ook bij honderden of zelfs duizenden.

WIE SCHREEF WAT?

Wim Lemmers en Sjaak de Groot hebben deze gebieden al meermalen bezocht. Ze delen hun passie voor het geslacht *Tulipa*, en die gaat verder dan alleen maar kijken waar welke tulpensoort groeit. Ook de vraag of een soort al eerder is gevonden en beschreven is aan de orde. En als dat zo is, welke naam had hij dan, en hoe is de kleurbeschrijving? Een zoektocht die vaak minstens zo lastig is als het zoeken naar de tulp zelf. Want ondanks dat de tulp al vier eeuwen geleden hier voet aan de grond zette, en via een windhandel definitief geschiedenis schreef, is het aantal bruikbare wetenschappelijke publicaties beperkt. De laatste monografie verscheen in 1940 en was van sir Daniel Hall. Dat boek telde vijftig soorten. En Hall had ze lang niet allemaal zelf gezien. In 1962 schreef Zenaida Botschantzeva een boek over alle soorten tulpen die binnen de toenmalige grenzen van de USSR waren te vinden. Ook geen compleet overzicht, maar wel gebaseerd op veel informatie uit het veld. Met steun van de bloembollenhandel kwam hier in 1982 een Engelse vertaling van beschikbaar. Enkele jaren geleden publiceerde Richard Wilford

een boek over species en hybriden, maar dat was vooral gericht op toepassing in de tuin. Meer relevant voor het onderzoek naar het geslacht *Tulipa* is het onderzoek van Ben Zonneveld van de Rijksuniversiteit Leiden, dat op basis van het wegen van chromosomen nieuw inzicht geeft in de onderlinge verwantschap van soorten. Species met een sterk overeenkomend chromosoomgewicht hebben veelal een nauwe verwantschap. Met die techniek is het bijvoorbeeld duidelijk geworden dat alle rode tulpensoorten zich hebben ontwikkeld vanuit *Tulipa micheliana*. En er kon mee worden aangetoond dat de *Tulipa urumiensis* die onder deze naam in Nederland wordt geteeld en verhandeld in feite een gele kleurvariant is van *Tulipa tarda*. En wat hier als *Tulipa dasystemon* bekend staat is in werkelijkheid *Tulipa neustruevae*. De echte *T. dasystemon* groeit hier volgens De Groot en Lemmers nauwelijks. De Groot kon op basis van dit onderzoek aantonen dat er in de ontwikkeling van de tulp tussen de eerste en de laatste soort een tijd van 16 miljoen jaar zit.

.....
 'Wetenschap is iets dat altijd verder gaat, en daar heb je nu eenmaal mee van doen'
 .....

Sinds midden 19e eeuw is er veel over allerlei nieuwe tulpensoorten geschreven, en ook dat heeft niet altijd bijgedragen tot een helder en uniform beeld van een soort. Een mooi voorbeeld noemt De Groot: "Hier heb ik *Tulipa undulatifolia*, compleet met bol en zaaddoos. Met dit soort is in het verleden veel misgegaan. De bol is wel behaard, maar Baker schreef op dat de bol niet was behaard. Dat had hij niet van zichzelf maar van Boissier, die deze tulp echter beschreef zonder dat hij de bol had gezien. De naam verdween op enig moment, en werd vervangen door *Tulipa eichleri*. Marais voegde *T. boeotica* en *T. eichleri* met *T. undulatifolia* samen tot *T. undulatifolia*. De tulp die decennialang onder die naam is geteeld en verhandeld is echter niet de echte *Tulipa eichleri*. Die ziet er duidelijk anders uit en komt ook uit een ander deel van Azië."

Ook tijdens hun reizen zagen Lemmers en De Groot opvallende dingen. Wim Lemmers: "Tijdens mijn eerste reis in 2000 zag ik in een groep *Tulipa greigii* veel meer kleuren dan alleen de bekende rode. Ook wit, geel en roze kwam voor. En binnen een groep *Tulipa greigii* bleken er exemplaren met en zonder donkere tekening op het blad te bestaan. Ook in *Tulipa*

De echte *Tulipa eichleri* in Azerbeidzjan

root volgen spoor tulp terug

ostrowskianum komen veel meer kleuren voor dan wij hier kenden." Deze voorbeelden maken nog eens duidelijk dat er binnen een soort vaak veel meer variatie bestaat dan dat we op grond van de ene soort die volop in cultuur is geraakt kunnen verwachten. Lemmers: "Zoals Wiert Nieuman het ooit formuleerde: wetenschap is iets dat altijd verder gaat, en daar heb je nu eenmaal mee van doen."

ANDERE INDELING

Het zijn maar enkele van de vele voorbeelden die De Groot en Lemmers kunnen geven van de nieuwe inzichten die mede door hun reizen zijn opgedaan. Zoals gezegd is er na Hall geen nieuwe monografie meer verschenen die over het hele geslacht Tulipa gaat. Een van de vaste metgezellen van de diverse reizen die Lemmers en De Groot maakten, Diana Everett, legt op dit moment de laatste hand aan een nieuwe monografie over het geslacht Tulipa. Deze zal in het najaar bij Kew Books verschijnen. Everett maakte tijdens haar reizen niet alleen veel aantekeningen over de soorten Tulipa die ze vond, maar ook heel veel tekeningen. Tekst en tekeningen vormen de basis van dit nieuwe boek.

Hoewel dit het lang verwachte werk zou moeten zijn, zijn De Groot en Lemmers niet helemaal gerust op het eindresultaat, ook al is het er nog niet. Lemmers: "We hebben de lijst met soorten gezien die ze willen opnemen. Kew Botanical Gardens heeft een andere indeling van het tulpensortiment gemaakt, dat als aanhangsel bij het boek wordt gevoegd. Of dit het boek verandert weten wij nog niet. Veel is gewoon weggestreept. Er is gekozen voor een hele andere indeling dan die wij kennen." Beide tulpenliefhebbers vinden dat jammer. "We zijn nauw betrokken geweest tot nu toe bij dit

Sjaak de Groot en Wim Lemmers reisden meermalen naar Kirgizië en Kazachstan om daar tulpen te bekijken op hun natuurlijke groeiplaats

boek, maar het lijkt er sterk op dat Kew nu een indeling maakt op basis van literatuur en niet op basis van veldwerk. Dat zou jammer zijn, want juist dat veldwerk is essentieel. Dat hebben we tijdens de reizen die we de afgelopen jaren hebben gemaakt telkens weer zelf ervaren. Er is zo veel variatie binnen de soort en

tussen soorten, dat kun je niet vanachter het bureau beschrijven."

WENSEN

Het zoeken naar tulpensoorten is nog niet klaar, stellen beide mannen vast. Lemmers: "We zijn bijvoorbeeld nog niet in Afghanistan geweest, en ook niet in Turkije en Griekenland. Dat kan altijd nog."

Sjaak de Groot is bezig met schrijven, maar dat vraagt veel tijd. "Ik heb een verzameling van zo'n 150 verschillende soorten, en per bloeiseizoen kun je er daarvan maximaal 30 beschrijven. Dan ben je al gauw vijf jaar bezig voordat al het werk klaar is."

Resumé

De oorsprong van de tulp blijkt veel gevarieerder te zijn dan lange tijd werd aangenomen. Door het verdwijnen van het IJzeren Gordijn kunnen Wim Lemmers en Sjaak de Groot op zoek naar tientallen tulpensoorten in hun oorsprongsgebied. Dat levert nieuwe inzichten op.

Tulipa schrenkii in allerlei kleuren in Kazachstan